

Helse- og omsorgsdepartementet

Vår ref.:
-ghg

Deres ref.:

Dato:
27.05.2020

Om midlertidige endringer i smittevernloven om karantene ved nærkontakt med bekreftet smittet person og isolering

1. Innledning

Likestillings- og diskrimineringsombudet(ombudet) viser til høringsbrev 25. 05 2020 om ovennevnte med frist 27.05 2020 klokka 16.

Ombudet har som mandat å arbeide for likestilling og mot diskriminering på grunnlag av blant annet funksjonsevne, herunder utviklingshemming og nedsatt psykosial funksjonsevne. Ombudet har også lovfestet tilsynsansvar for FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

I lys av vårt mandat har vi prioritert å vurdere utkast til regler som gir adgang til tvungen isolering etter smittevernloven kapittel 5 av personer uten samtykkekompetanse som er smittet med SARS-CoV-2 i tilpasset bolig, det vil si tvungen isolering i bolig som er å anse som privat hjem.

Som følge av den svært korte høringsfristen har ombudet ikke hatt mulighet til å gå grundig inn på konsekvensene av de foreslåtte endringene i smittvernloven for de aktuelle gruppene, men omtaler nedenfor enkelte spørsmål vi mener departementet bør vurdere og ta hensyn til i den videre prosessen.

Vi er enige i at det for enkelte personer med for eksempel med utviklingshemming og demens, i enkelte tilfeller kan være bedre å oppholde seg på kjent sted når de må isoleres enn å bli flyttet til ukjente omgivelser.

Imidlertid er vi bekymret for at den korte høringsfristen kan ha som konsekvens at rettssikkerhetsspørsmål som særlig gjelder personer med ulike former for

utviklingshemming og psykososiale funksjonshemming ikke blir godt nok vurdert og håndtert.

Vi er særlig kritiske til at det gis kun to dagers høringsfrist når det foreslås hjemler med virketid på 2 år, se våre avsluttende merknader.

Vi fremhever at vi nedenfor kun omtaler de spørsmål vi - på den korte tiden vi har hatt til rådighet - er særlig opptatt av at departementet vurderer nærmere.

2 Behov for ytterligere klargjøringer og styrket rettsikkerhet ved tvungen isolering i eget hjem av personer uten samtykkekompetanse

2.1 Hvem er reglene ment å gjelde for – klargjøring av personkretsen

På side 22 i høringsnotatet skriver Helse- og omsorgsdepartementet at forslagene er utformet slik at det vil være mest aktuelt å bruke overfor personer med demens og utviklingshemming.

Dette skaper en viss tvil om intensjonen ikke også er at for eksempel personer underlagt tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold (TUD) skal kunne tvangs-isoleres i eget hjem. Vi antar dette kan bli et aktuelt spørsmål når reglene skal gjennomføres i de ulike kommuner. Vi viser også til at inngangsvilkåret som foreslås i utkast til ny § 5-4 a er at personen mangler samtykkekompetanse ihht pasient og brukerrettighetslov (pbl) § 4-3 annet ledd. Dette tilsier, så vidt vi kan se, at reglene kan bli aktuelle å bruke også overfor andre personer som pga psykiske eller fysiske forstyrrelser ikke anses å forstå hva samtykke omfatter, men som bor eget hjem. jf. ordlyd og praksis etter pbl § 4-3.

Manglende samtykke kompetanse ikke er det eneste vilkåret som foreslås for tvangsisolering. Det er likevel det avgjørende inngangskriteriet for å komme inn under særregulering i utkast til ny § 5-4 om tvungen isolering i egen bolig. Vi savner derfor en klargjøring av hvordan vurderingene av samtykkekompetanse skal kvalitetssikres og etterprøves.

Vi mener derfor departementet bør klargjøre og omtale nærmere hvilke grupper de nye reglene gir hjemmel for å tvangs-isolere i eget hjem, og hvilke grupper det er departements intensjon at kommunene skal bruke hjemlene overfor.

2.2 Kontroll med gjennomføring av tvang og krav etter CRPD

Behov for å håndtere og gjennomføre smitteverntiltak ved mistanke om eller påvist Covid 19, kan ytterligere forsterke utfordringene med å finne en rimelig balanse mellom den enkeltes selvbestemmelse og statens plikt til å ivareta liv og helse. I en slik situasjon blir det ekstra viktig å prioritere og legge til rette for at *kontrollen* med bruk av tvang som virkemiddel blir reell - og kan fungere så effektivt som mulig.

Ombudet merker seg at det i høringsnotatet på side 22 skrives at reglene må utformes i samsvar med CRPD. Ombudet savner imidlertid en konkret drøftelse av om de foreslåtte hjemlene for tvangs-isolering i eget hjem er i samsvar med denne konvensjonen. Som følge av den svært korte høringsfristen, har ikke ombudet tid til å gå nærmere inn på dette og fremhever departementets ansvar for å foreta en slik vurdering.

Vi fremhever imidlertid at velfungerende rettssikkerhetsgarantier er et grunnleggende og uomstridt minimumsvilkår når det skal gjøres inngrep i den enkeltes frihet og integritet. Dette forutsettes både i de ulike menneskerettighetskonvensjonene Norge har sluttet seg til, i diskrimineringslovgivningen og forvaltningslovgivningen, helse- og omsorgstjenesteloven og psykisk helsevernloven.¹

Når det nå foreslås nye hjemler for tvang i private hjem, er det helt vesentlig at kontrollen med dette blir effektiv. Det er positivt at det foreslås at det oppnevnes advokat for personer som underlegges tvang i eget hjem, og at det gis rett til fri rettshjelp, fri sakførsel og mulighet for overprøving etter tvistemålsloven kap 36.

Vi mener imidlertid at departementet bør vurdere nærmere om det i tillegg til mulighet for å prøve saker for rettsapparatet er behov for stedlig tilsyn av særlig kvalifisert personell – som ivaretar hensyn til at tvang utøves i privat hjem - Når tvang utøves etter helse og omsorgsloven kap 9 er stedlig tilsyn som kjent en sentral rettssikkerhetsmekanisme.

4 Statens særlige ansvar overfor personer med nedsatt funksjonsevne som er underlagt tvang

¹ Som kjent har CRPD-komiteen i sine anbefalinger til Norge fra 7 mai 2019 anbefalt at Norge opphever adgangen frihetsberøvelse basert på nedsatt funksjonsevne se <https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2019/04/CRPD-concluding-observations-Norway-2019.pdf>. Selv om Norge har tolkningserklæringer som uttrykker at staten mener at konvensjonene åpner for tvang der dette er nødvendig som en siste utvei – er det ikke uenighet om at slik bruk av tvang må være underlagt effektive rettssikkerhetsmekanismer.

Ombudet viser avslutningsvis til at også FNs spesialrapportør for personer med nedsatt funksjonsevne, Catalina Devandas, i sin uttalelse 17. mars 2020, har fremhevet at stater har et særlig ansvar overfor personer med nedsatt funksjonsevne på grunn av den omfattende strukturelle diskrimineringen disse erfarer. Hun har særlig uttrykt bekymring for personer med nedsatt funksjonsevne på institusjon blant annet som følge av mangel på ekstern kontroll – og fremhever bekymring for at unntakstiltak i kjølvannet av Covid 19 epidemien ytterligere bidrar til redusert ekstern kontroll med rettighetene til personer som bor på institusjoner, se hele uttalelsen her https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25725&LangID=E&fbclid=IwARoBtrEp7xOtFlARx_MRhcdxTyNJCvymISoeBi55zc8Q4P9QysdtzvZDS3k

At flere FN-organer med mandat for å sikre funksjonshemmedes rettigheter nå er særskilt opptatt av rettssikkerheten til funksjonshemmede gjenspeiler den risiko disse personene er særlig utsatt for når det gjelder integritetskrenkelse

Særlig i lys av at det ikke har vært tilstrekkelig tid til å vurdere konsekvensene av de aktuelle forslagene overfor personer med nedsatt funksjonsevne som antas å mangle samtykkekompetanse, er ombudet skeptisk til at det foreslås å gi de foreslåtte lovendringene som hjemler tvang i tilpassede boliger som er private hjem en virketid på to år, jf. forslaget om at den skal tre i kraft straks med virketid til 20.juni 2022.

Ytterligere innspill fra oss som kunne vært aktuelle, er det ikke nå tid til.

Hanne Bjurstrøm

likestillings- og diskrimineringsombud

Guri Hestflått Gabrielsen
fagdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent, og gyldig uten signatur.